Sejm czteroletni. Tom I.

Mowy, ustawy i pisma z r. 1788–1789.

R. 1788.

1.) Ankwicz Józef 1. 27/X 1788.
2.) Branicki Ksawery 2. 23/X 1788.
3.) Brzostowski Michał 3. 27/X. 1788.
4.) Bzowski Hiacynt 4. 19/VIII 1788.
5.) Chomiński Franciszek 5. s. d. 1788.
6.) Czacki Michał 6. 23/III. 1788. 7. 15/XI 1788.
7.) Czartoryski Adam 8. – s. d 1788.
8.) Górski Stan. August 9. – 24/X 1788.
9.) Krasiński Jan 10. – 22/IX 1788. 11. 4/XII. 1788. 12. s. d. 1788.
10.) Kublicki 13. – 15/XI 1788. 14. s. d. 1788
11.) List przytomnego na sejmie arbitra 15. 4/XI 1788.
12.) Odezwa wolnego obywatela 16. s. d. [1788]
13.) Poniatowski Michał prym. 17. – 27/X. 1788.
14.) Potocki Franciszek Piotr 18. 17/X 1788.
15.) Potocki Stanisław 19. – 27/X. 1788.; 20. 5/XI 88.; 21. 24/XI. 88.
16.) Projekt. podatk. dla powiększenia sił krajowych 22. s. d 88
17.) " do Konstytucyi (m. Kalis.) 23. s. d. [1788]
18.) Prośba kahału kazimierskiego do króla i stanów. 24. s. d. [1788]
19.) " szlachty we wsiach Tucznej i Hoszczy 25. s. d [1788]
20.) Raczyński Kazimierz 26. 24/X 1788.
21.) Radziszewski Michał 27. 3/XI 88
22.) Reprezentacya do J. K. Mci przez Marszałków konf. 28. 7/XI 88
23.) Sapieha Kazimierz 29. 8/X. 88
24.) Sokołowski Serafin 30. 27/X 88.
25.) Stanisław August 31. a 7/IX 88 b.) 6/XI c) 6/XI odm. wyd.
26.) Starostwa i królewszczyzny [ustawa] 32. s. d [1788.]

27./ Stroynowski Waleryan 33. 14/XI 88. 34. 25/X. 88

28./ Suchodolski Wojciech 35. 7/X 88; 36. 11/XII. 88 67. 16/II 89
45. 3/XI 88 68. 10/III. 89. 69. 4/VIII 89

29./ Suchorzewski Jan 37. 8/X 88.

30./ Szembek Krzysztof bp. 38. 27/X. 1788.; 39. 13/XII 88; 40 15/XI. 88

31./ Zabiełło Szymon 41. 3/XI. 88; 42. 24/X 88

32./ Zaleski 43. s. d. [1788]

33./ Załuski Teofil hr. 44. 27/X 88; 46. 19/XII 88

Rok. 1789

34./ Butrymowicz Mateusz: Reforma żydów 47. s. d.

35./ Chromiński Kazimierz: Wytłuszczenie praw żydów w Warsza-
wie. 48.

36./ Czetwertyński Janusz 49. 31/III.

37./ Krasiński Adam bp. 50. 28/VIII.

38./ Lustracya dymów i podanie ludności 51. 22/VI.

39./ Ożarowski Piotr 52. 30/I; 53. 15/I.

40./ Poniński Adam: [Pozwy przed sąd sejm.] 54. 26/VIII. M. 55. 29/VIII.

41./ Prawa względem ofiary na powiększenie sił kraj 56. 6/IV.

42./ Prośby m. Krakowa 57. 58. 59. 60. 61. 62.

43./ ~~Uwia~~ Sposób dawania rekrutów w Koronie i W. X. Lit. 63. 7/XII.

44./ Suplika gromady Starostwa Młodzieszyńskiego 70. 8/X.

45./ Turski Wojciech 71. 29/VIII.

46./ Uwagi nad prośbą żydów do Stanów 72.

47./ " [w sprawie oddalenia stanu wojsk. od przywileju
obywatelstwa w Polsce 73. s. d 1789.

48./ Wielogłowski Józef 74. 12/I.

REFORMA ZYDOW

Gdy lud Zydowſki w Państwach Rze-
czypoſpolitey Naſzey mieſzkaiący,
chociaż niemiał dotąd naznaczoney ſo-
bie Klaſsy Obywatelſtwa, przez Prawa
iednak i Przywileie różnemi czaſy iuż
to od Poprzednikow Nas Króla, iuż w
uſtawach Rzpltey dla ſiebie zyſkane,
to rozprawowanie ſię w Sądach Prawem
Statutowym przeznaczaiące, to wolność
handlów i oſiadania po Miaſtach dozwa-
laiące, to na oſtatek dzierżenie grun-
tów im nadaiące, do wſzyſtkich przeto
ſwobód Kraiowych, wſtęp w ſobie otwar-
ty mieć zdaie ſię, ſam przecież pod
ſamowładnym Kahałów ſwoich zoſtaiąc
rządem, oddzielnym w Kraiu czyni ſię
Narodem, a abſolutną tychże Kahałow
uciśniony władzą, pożytecznym Kraio-
wi być niemoże, owſzem nieznośnym
dla niego ſtaie ſię ciężarem, trzymaiąc
ſię nakoniec dawnych ſwoich co do u-
bioru i ſpoſobu życia nałogów, do ſpo-
łeczeńſtwa z drugiemi w Kraiu Oby-
watelami zbliżyć ſię nieſtara; tym prze-
to nieprzyzwoitościom zapobiegaiąc;
My Król, za zgodą Skonfederowanych
Stanów, dla tego ludu Zydowſkiego prze
piſuiemy na zawſze prawidła, według
których żyć i do Praw Kraiowych ſto-
ſować ſię ma, a to naſtępuiącym po-
rządkiem.

1mo, Chcąc Zydowſtwo w Kraiach
Rzpltey mieſzkaiące przyſtoſować do
Praw Kraiowych i zwyczaiow Narodo-
wych, aby ſię ſtało godnym tych wzglę-
dów, iakie od poprzednikow Naſzych
ſą iemu nadane, uznaiemy każdego czło-
wieka, z tey Religii człowiekiem wol-
nym, i w żadne poddańſtwo poddać nie-
mogącym ſię, dla każdego z nich w
Miaſtach, Miaſteczkach, i Wſiach oſia-
dłość maiącego, a handlem, Rzemiosłem,
uprawą roli, lub pożyteczną w Kraiu
nauką bawiącego ſię, uznaiemy prawdzi
wym Kraiowym Obywatelem; beſpie-
czeńſtwo za tym ich oſób i maiątków
biorąc pod opiekę Kraiową, a ſprawie-

dliwość we wſzyſtkim równą z innemi wolnemi mieſzkańcami dla nich zaręczaiąc, waruiemy, iż nikomu niebędzie ſię godziło własną mocą krzywdzić, więzić, karać, ſądzić, i ſprawiedliwość ſobie czynić nad Oſobą i maiątkiem Zydowſkim, lecz każdy ſzukać ſprawiedliwości z Zyda powinien w Sądzie przyzwoitym, to ieſt z mieſzkaiącym Zydem w Miaſtach i Miaſteczkach Naſzych Królewſkich, w Sądach Mieyſkich, a w Poſseſsyach Duchownych i Dziedzicznych, w Grodach, lub Ziemſtwach, z wolną appellacyą, według ważności ſprawy do wyżſzych Subſelliow, równie też każdemu Zydowi w krzywdzie ſobie uczynioney, wolno będzie ſzukać ſprawiedliwości, w Sądach gatunkowi ſprawy właściwych, a te na iednoſtaynych przepiſach Prawa dla wſzyſtkich Obywatelów Zydom ſprawiedliwość wymierząć będą powinne, i odtąd Zyd roſprawować ſię może, niepotrzebuiąc aſsyſtencyi czyieykolwiek, i dochodów tak Sądowych, iako-też Kancellaryiſkich płacić więcey niebędzie, iak tylko równie z innemi Obywatelami. Chcemy bowiem mieć odtąd Zydow co do maiątku i Oſob tak zabeſpieczonych, iż ieżeliby Zyd który od kogo będąc pokrzywdzony, dla boiaźni, lub ubóſtwa, krzywdy ſwoiey dochodzić niemógł, tedy zlecamy Magiſtraturom Kraiowym, a wſzczegulności Kommiſsyom Porządkowym, ażeby krzywdy ich dochodzili, i o ſprawiedliwość ſtarali ſię. Ze zaś Religia z ſiebie nikogo krzywdzić i upodlać niemoże, i oświecenie błądzących do ſamego Boga tylko należy, a przez ludzi nauką przykładem i łagodnością czynione być powinne, przeto zakazuiemy, ażeby do nawracania dzieci Zydowſkich, i ſamych Zydów nicht nieużywał namowy podſtępney, porywania, i innych ſpoſobów beſpieczeńſtwu Publicznemu lub miłości bliźniego przeciwiących ſię, i w tym punkcie ſprawiedliwość, beſpieczeńſtwo i ſpokoyność iak naymocniey dla nich waruiemy. Znoſząc nawet używany dotąd zwyczay przydawania do Imion Zydowſkich ſłowa *Niewiernych*, lub innego iakiego hańbę dla nich ściągaiącego, lecz na to

mieyſce

mieyſce zalecamy używać ſłowa *Staro-zakonnych*, a to we wſzyſtkich tranſakcyach Juryzdycznych i prywatnych.

2do. Zwierzchność Kahalną w rzeczach Cywilnych, iako to zaciągania na Poſpolſtwo i gmin długow, nakładania pod iakimkolwiek pretextem ſkładek i podatków, ſądzenia ſpraw o zapiſy ſukceſsyi, karty, i kontrakta wſzelakie, tudzież rozdziały Kahałow, na przykahałki i używania nad niemi władzy Cywilney ſprzeciwiaiącey ſię Juryzdykcyom Kraiowym znoſiemy, i odtąd tak one zakazuiemy, iż ieżeliby ktorykolwiek Kahał na przeciw tego Prawa ważył ſię ſwoią rozciągać władzę, używaiąc w rzeczach świeckich do Religii nienależących Cheyrymów, czyli Klątew, takowy za przeſtępſtwo ninieyſzemu Prawu Czterma Tyſiącami Złch Pol: pod Exekucyą Woyſkową na oſoby podpiſuiące Dekreta, rozkazy, i Klątwy, iakoteż Pozwy i Membrany, ukarany być ma w właſnym Grodzie, za Delacyą czyiąkolwiek tyle razy, ile ſprzeciwięſtwo temu Prawu dowiedzione byłoby, a to pod nieważnością takowych Kahalnych wyrokow, i pod równą karą tak na rozkazuiących one ſtanowić, iakoteż i na pełniących, takowe bezprawne rozkazy, a Summa ſądzona w iedney części Delatorowi, w drugiey Sądowi, a w trzeciey do Kasſy Kommiſsyi Porządkowey, Woiewództwa, Ziemi, lub Powiatu, oddawana być ma, ſam tylko podatek publiczny do Zydowſtwa ściągaiący ſię, gdy w Exekucyi Poboru, - w każdym Woiewództwie, Ziemi, i Powiecie, Kahałom i Przykahałkom ieſt poruczony, i od tychże Kahałow i Przykahałkow exekwowany bywa, może być przez zwierzchność Kahalną rozkładany, i pozyſkiwany dla pewności dochodu publicznego.

Przy Zwierzchności zaś Kahalney zoſtawuiemy ſamą tylko władzę ściągaiącą ſię do ich Religii i obrządków, pod karą Klątwy, którą to Zwierzchność Kahałów i Przykahałkow, tudzież Rabinów obierać ſobie ma wolność lud Zydowſki iednomyślnością, lub większością głosów, iak ſię im lepiey zdawać

 będzie,

będzie, zawſze w dzień Nowego Roku według ich Kalendarza, i takową Elekcyą co rok odnawiać maią Zydzi do Kahału czyli Przykahałku ſwego należący. W takowe zaś Zydow Elekcye Zwierzchność żadna Kraiowa, nie tylko, że mieſzać ſię niepowinna, ale nawet approbaty lub reprobaty obranych ſtanowić nie ma, dla tego znoſiemy odtąd wſzelkie w tey okoliczności przez Zydow czyniące ſię opłaty, pod tytułem Konſenſowe, Rabinowe, i inſze, pod iakimkolwiek bądź nazwiſkiem, i komu kolwiek opłacane, a to pod karą wyżey w tym Artykule opiſaną. Co ſię zaś tycze ſpraw świeckich, czy to między Zydem a Zydem, czyli też między Zydem, a Chrześcianinem zachodzących, te wſzyſtkie maią być ſądzone w Kraiowych Juryzdykcyach, według mieyſca do iakiego natura Ziemi przez nich zaiętey należeć będzie, ażeby zaś ſtarſi Zydowſcy i Duchowni pod pretextem Religii niewdawali ſię w ſprawy Cywilne, i ubogiego, iak dotąd, nieździerali ludu, albo piſząc wyroki ſwoie w ięzyku Zwierzchności Kraiowey nieznaiomym, ſzkodliwych w czym kolwiek dla ſiebie, lub dla Kraiu nieukrywali maxym, przeto wſzyſtkie uchwały Synagog, Dekreta Kahalne (moc ſwoią do ſamey tylko Religii rozciągać maiące) przytym wſzyſtkie Regeſtra, Kontrakta, Obligi, Membrany, Skrypta, Zapiſy, Teſtamenta, Legacye, i inne iakiegokolwiek bądź gatunku i rodzaiu piſma, nie innym ięzykiem, iak tylko Kraiowym Polſkim pod Karą 1000. Złch Pol: lub w niedoſtatku pieniędzy, pod karą więzienia wiecznego na przeſtępnego, piſane i wydawane mieć chcemy, zaczynaiąc Exekucyą tego od dnia 1. Januar: Roku teraz zbliżaiącego ſię 1790. dla czego, żeby ſię lud Zydowſki prędzey w ięzyku Narodowym doſkonalił ſprowadzenia wſzelkich Kſiąg Zydowſkich z Zagranicy pod konfiſkatą onych zakazuiemy, i pilną mieć w tym baczność Kommiſsyom Skarbowym Oboyga Narodów zalecamy. Drukarnie Zydowſkie w Kraiu znayduiące ſię do dalſzey w tym woli Naſzey zachowuiemy, lecz w nich ſame tylko Kſiążki

do Reli-

do Religii Zeydowſkiy ściągaiące ſię drukować pozwalamy, daiąc przytym wolność tłumaczenia y drukowania w ięzyku Kraiowym wſzyſtkich Kſiążek y Piſm, iakich tylko Zydzi żądać będą. Ze zaś nakazanie piſania w Kraiowym Polſkim ięzyku wſzyſtkich Zydowſkich Tranzakcyi być może trudne dla tych, którzy ięzyka tego ieſzcze nieumieią, przeto Zyd każdy podpiſuiący iaką Tranzakcyę, która iego oſobę, lub iego maiątek intereſſować będzie, ma wolność podpiſania ſię y dołożenia w ſwoim ięzyku do ſwoiego podpiſu tych ſłów, któreby mieć chciał oſtrzeżonemi, ale zaraz piſzący te Tranzakcyą y podpis Zyda, y dołożone ſłowa po Polſku zapiſać ma. Obligi zaś y inne Tranzakcye roboracyi Juryzdyczney wyciągaiące, przez Zydow w Koronie, według Praw Koronnych, a w W. X. Litt: według Praw Litewſkich ſporządzone być maią, pod nieważnością onych. Ta iednak wolność podpiſów Zydowſkich tylko do dnia 1. Januarii 1795. Roku zoſtawuie ſię, od którego czaſu, że żadnego waloru mieć podpis Zydowſki po Zydowſku niemoże, deklaruiemy.

3tio. Zaręczaiąc Zydom wſzelkie beſpieczeńſtwo ich Oſób y maiątków, y upewniaiąc dla nich wſzelką ſprawiedliwość, równą z innemi Mieſzkańcami Kraiu, otwieramy im przy zupełney wolności wielorakie ſpoſoby ſubſyſtencyi dla nich; a gdy dotąd zaymowanie ſię przez nich Arędami Karczem y Szynków po Wſiach Krolewſkich, Duchownych, Ziemſkich y Mieyſkich odciągało tychże Zydów od pożytecznieyſzych y przyzwoitſzych zyſków, a do piiańſtwa poddańſtwu naſzemu dawało okazyą, niemniey wielorakich zażaleń na podſtępy y wycięczenie tegoż poddańſtwa było przyczyną, przeto zoſtawuiąc w Miaſtach y w Miaſteczkach, gdzie ſą Kahały, Przykahały, y Bożnice, iako też na Przedmieściach, wolnosć Zydom Szynkowania trunków, we wſzyſtkich innych mieyſcach, Wioſek, Karczem y Domów po Wſiach, po traktach, lub gdziekolwiek przez Zydów zamieſzkałych, Arędą y Szynkiem trunków bawić ſię zakazuiemy, zalecaiąc

Kommissyom Woiewodkim iak nayściśleyszą tego Prawa exekucyą, tak dalece, iż ktobykolwiek od dnia 1. Julii 1790. Roku utrzymywać Zyda na Arędzie, lub Szynku we Wsi, w Karczmie, lub na trakcie, ważył się, takowy przez kogokolwiek doniesiony, zapłaceniem 1000. Złł: w połowie donoszącemu, a w połowie do Kassy Kommissyi Woiewodzkiey y sześcią Niedzielami Wieży karany być ma (przez też Kommissye Woiewodzkie tyle razy, ile przestępstwo tego Prawa popełniałby, y doniesionym bywał;) Jako tedy spodziewamy się, że Zydzi z Karczem y Szynków Wieyskich usunięci, bardziey niż dotąd, rzemiosł y rękodzieł chwycą się, tak zlecamy Kommissyom Woiewodzkim dawać im wszelką do tego pomoc (y zachęcenie,) przykazuiąc w Miastach Cechom y Magistratom, żeby Zydów za Czeladnik przyimowali, (y onych uczyli) naybardziey zaś Zydowki młode, aż by niepierwiey za mąż iść mogły, aż prząść y tkać płutno lub sukno, czyli inną (pożyteczną Kraiowi) robotę będą umiały, (o czym świadectwo od Zwierzchności mieyscowey wydane służyć będzie za pozwolenie dawania im szlubu;) szluby zaś Zydowskie dawane być maią nie inaczey, iak tylko, według warunków Konstytucyi 1775. Roku titulo: *Podatek od Zydow;* inaczey zaś dawane, karą (tymże Prawem) na Rabinów przepisaną (ukramiane być maią) przez (też) Kommissye Woiewodzkie, które postrzegać (y tego będą,) ażeby żaden Zyd do szlubu odtąd przypuszczonym niebył, iak w roku 17 (wieku swego) a dziewczyna w roku 14 y oboie czytać y pisać po Polsku umieć powinni będą.

4to. Zydzi, którzy dotąd Szynkiem, (trunkiem) po Karczmach, y Wioskach bawili się, maią wolność osiadania (wyiąwszy niektóre Miasta udzielnemi Przywileiami Mieszkania w nich Zydom zabraniaiące) we wszystkich Miastach y Miasteczkach, a nawet y po Wsiach do Rolnictwa, rzemiosła, lub Handlu Towarami, z tym tylko warunkiem, że Zyd gdziekolwiek na Ziemi do uprawy Roli osiadaiący, samym tylko Czynszem opłacać się powinien, nie zaś żadną robo-

bocizną, tak dalece, iż nawet (bocizną, wolnym kontraktem robocizny na siebie, ani Zyd przyimować, ani Dziedzic, lub Possessor na Zyda wkładać, pod nieważnością kontraktów niepowinni (będą;) gdyby zaś pod hasłem wolności obierania Mieyskiego, (czyli Rolniczego życia,) Zydzi (iak powiększey części bywało dotąd) żadnego stale niepilnuiąc sposobu, istotnemi na dalszy czas nie stawali się próżniakami, naznaczamy im rok normalny 1791. dnia 1. Julii, do którego czasu, każdy Zyd przed Kommissyą Porządkową tego Woiewodztwa, Powiatu, lub Ziemi, w którym osiądzie, stanąć y złożyć powinien zaświadczenie aktualney osiadłości swoiey, ieśli w Mieście, lub w Miasteczku nabytey, od Zwierzchności mieyscowey, z zupełnym wyrażeniem nazwisk Gospodarza, potomstwa y krewnych, przy tymże Gospodarzu znayduiących się płci oboiey, (y lat wszystkich osob,) rzemiosła, czyli sposobu życia, albo handlu, czyli funduszu z iakiego żyią; ci zaś, ktorzy Rolę obeymować będą, złożyć powinni konkrakta od Właścicielów Dobr, w których osiądą, z podobnym wyrażeniem nazwiska potomstwa, (Familii, y lata ich wyszczegulniaiącym,) Kommissya tedy Woiewodzka (Porządkowa) według tych świadectw y kontraktów każdego Zyda pod klassą iemu przyzwoitą do Taryffy zapisze, (y Attesty od Zwierzchności Mieyskich y Wieyskich wydane w Kancellaryi swoiey do Akt wciągnąwszy Atteste czyli Kontrakt oryginalne podpisem Kompletu w ówczas zasiadaiącego utwierdzi, pieczęć Kancellaryi swoiey przyłożyć rozkaże, y Zydowi bezpłatnie nazad odda, ktore iemu będzie świadectwem o iego Obywatelstwie y osiadłości.)

Jeżeliby się zaś zdarzyło, gdyby Dziedzic Possessor, czyli Zwierzchność iakakolwiek fałszywe wydali Zydom zaświadczenie, (takowy) każdy karanym być powinien przez tęż Kommissyą Woiewodzką tak, iak każdy Skarb publiczny ukrzywdzaiący, y fałszywe wydaiący świadectwa, że zaś wydarzaćsię będzie odmiana lokacyi Zydów, a zatym świadectwo, czyli kontrakt pier-

wiey wydany służyć Zydowi za zaświadczenie o iego osiadłości niebędzie, gdy się z mieysca iednego oddali na drugie, przeto za każdą odmianą tychże osiadłości, ten, od którego Zyd się wyniosł, zaświadczenie swoie w Kancellaryi Kommissyiney eliminować, a Zyd każdy o nowey osiadłości zaświadczenie w Aktach Kommissyi roborować będą powinni, każde bowiem zaświadczenie nieaktykowane, lub do mieysca osiadłości niestosowne, sposobem iak wyżey, Zyda uwalniać niebędzie od rygoru poniższego na hultaiów y włocęgów postanowionego. Dzieci także od Rodziców oddalaiące się, za doyściem lat na własne Gospodarstwo takoweż zaświadczenie brać y mieć powinni.

5to. Że w mnogości ludu tego znaydować się muszą Kalecy, starzy, y niedołężni, sami siebie wyżywić zarobkiem niemogący, takowych przeto Kommissya Porządkowa rozeznawszy, a starszych Kahałów (y Przykahałków) do siebie zgromadziwszy, rożdzieli tych niedołężnych na Kahały y Przykahałki w swoim Woiewodztwie, czyli Powiecie znayduiące się; zważaiąc na proporcyą możności, y ludności Kahalney, z ktorychby ci ubodzy żywieni być mogli, a rozdzielonym tym ubogim Zydom, wyda od siebie taż Kommissya Attestatę, wyrażaiąc mieysce Kahału, w którym bez włoczenia się przebywać maią; po zregestrowaniu zaś zupełnym przez ten sposob Zydow, Kommissya Woiewodzka oznaymi do Kommissyi Skarbowey o ludności Zydowskiey *respective* swoiey Prowincyi, każdy zaś Kahał y Przykahałek corocznie na dzień 1. Januarii według naszego Kalendarza, Metryki urodzin obrzezania. y pogrzebów do Kommissyi Woiewodzkich, regestrem po Polsku napisanym, przysłać ma, pod karą 500. Złł: Pol: przez tęż Kommissyą, tak, iak pieniądze Podatku Skarbowego exekwować się powinnych.

6to. Zyd każdy, zaświadczenia wyżey opisanym sposobem niemaiący, za włoczęgę poczytanym być ma, y nietylko według Prawa na tychże przepisanego karanym będzie, ale ieszcze Kommissye Woiewodzkie Porządkowe takowych

wło-

włoczęgow łapać, i niemi wszystkie roboty publiczne w swoim Woiewództwie (utrzymywać się maiące) odbywać (powinne będą) a do tego, ieżeliby robota iaka wielka publiczna w Kraiu rospoczęta była, tedy takowych włoczęgów (też Kommissye Woiewódzkie znioslszy się z Kommissyą Woyskową) do tychże robot odsyłać maią, takowy zaś rygor (o włoczęgach) rozciągamy do tych wszystkich tak Żydow, iakoteż i inney Religii, którzy czy to z kramikami na plecach, czyli też z apteczkami oleykow, (niemniey z karbonkami i paciorkami,) na ostatek z Niedźwiedziami, i Małpami po Miastach, Miasteczkach i Wsiach włoczą się. A nadto (oszczędzaiąc, ile możności rąk chłopków Naszych do pracy Rolniczey przyzwoitych,) Kommissye Woiewodzkie, Żydów, Cyganow, (i inney Religii ludzi) włoczących się, ale młodych i zdrowych, (łapać każą, i) do Kommend Woyskowych oddawać będą dla użycia onych za furmanow do wozow Chorągwianych (po Reimentach i Pułkach, tudzież) za Luzakow (i Masztalerzow Osobom Woyskowym); (niemniey) zalecamy (Pocztamtom, ażeby za Pocztylionow starali się naywięcey przyimować Żydow, bo (doświadczenie pokazuie, iż) ten Narod do furmanek i wożenia końmi ma ochotę i zdatność; Ze zaś ci Żydzi będąc w służbie, czy to na Pocztach, (czyli też po Regimentach woźnicami,) lub w Woysku Luzakami, Szabasow swoich obserwować nie będą mogli; przeto dla takowych Postylionow i woźnicow wszędzie) ma bydź wzięte od Rabinow (mieyscowych) pozwolenie na pismie, że im w Szabasy ieździć wolno, gdyż ściste zachowywanie Swiąt Żydowskich, które barziey występnym próżnowaniem, niżeli Swięceniem Swięta nazywać się może, tudzież oddzielność pokar-

C mów

mów (wſzyſtkich w ogul) niepochodzi z wyraźnego piſma Swiętego. lecz z uprzedzeń i wymyſłow Zwierzchności Duchowney Zydowſkiey, (która ulegać w tym wſzyſtkim, co ſię nieſprzeciwia Religii, ieſt winna Kraiowey Zwierzchności; przeto mocą władzy Naywyżſzey, My Król, za zgodą Stanow nakazuiemy, ażeby zoſtaiący w ſłużbie za Luzakow, ſurmanow, lub Poſtylionów, i do inney u kogokolwiek bądź ſłużący Zydzi do póty, póki w ſłużbach zoſtawać będą, w uſługach i pokarmach (prócz mięſa świniego) nierożnili ſię z temi, komu ſłużyć będą, dla czego wſzyſtkim Rabinom przykazuiemy takowy nakaz Prawa iako Religii nieprzeciwny, ogłoſić, i zalecić, ażeby w tym byli poſłuſzni.

Każdy zaś Zyd, który 6. lat za Poſtyliona na Poczcie, lub za woźnice, (czyli Luzaka w Woyſku) wyſłuży, (i na to będzie miał autentyczne świadectwo;) na zawſze od płacenia Pogłównego uwolnionym zoſtanie. Zlecamy przytym Kommiſsyom Woiewódzkim, ażeby zalecili Rabinom i Zwierzchności Duchowney Zydowſkiey, gdyby ogłoſzone było Zydom Furmankami i naięciem koni po Wſiach i Miaſteczkach bawiącym ſię generalne pozwolenie, że ci Zydzi maią wolność naymowania koni, i iechania ſami w każde Swięto i Szabas, bo tym ſpoſobem podróżny wygodę, a Zydzi łatwieyſzy ſpoſób do życia mieć bądą mogli.

7mo. Tym ſpoſobem Zydzi będą podlegaiącemi pod Prawa Kraiowe, gdy ſię razem poddaią i pod Prawo podatkowania z Ziemi, na którey oſiądą, za nieprzyzwoitą, przeto rzecz ſądząc, ażeby na potym dwoiakim, i za Religią i za Obywatelſtwo obciążeni byli podatkiem, opłatę podatku pogłównego Zydowſkiego, przeciągamy tylko do Seymów naſtępnych. na których za uwiadomieniem Nas Kommiſsye Skarbowe (Oboyga Narodów o uſkutecznionym (iuż Prawie co do oſiadłości Zydowſkiey, i o podwyżſzeniu ſię z tych oſiadłościow proweniencyi Skarbowych, że tenże Podatek Pogłównego Zydowſkiego ſkaſsowanym na dalſzy czas zoſtanie, zabeſpieczamy. Nim zaś ciż

Zydzi

Zydzi Kraiu Naſzego oſiadłość ſwoią według powyżſzego opiſania urealizuią, tym czaſem podatek pogłównego Zydowſkiego do trzech Złch na Rok z każdey głowy w (całym) Kraiu podwyżſzamy, który dwóma Ratami iak dotąd na każdą głowę rachuiąc po Zł: 1. i gro: 15. i zaczynaiąc pierwſzą Ratę od Dnia 1. xbra Roku teraźnieyſzego wnoſzony być ma.

8vo. Ze zaś Prawu obyczayności i pracom ten chętniey ulegać może, kto wypływaiące z nich ſkutki na dobro Narodu ludzkiego poznaie, przeto i lud Zydowſki chcąc mieć nietylko oświeconym, pracowitym i obyczaynym, lecz i dobra ztąd wynikaiącego wiadomym, widząc zaś edukacyą Narodu tego zaniedbaną, i iedynie do nauki Religii obróconą, a takowa nauka odbiera wielu ſpoſobność uczenia ſię pożytecznych Kraiowych Kunſztow; przeto (ſtanowiemy i)przykazuiemy, ażeby przy każdym Kahale, Przykahałku, & gdzie ſą Bożnice) oprócz nauczyciela Religii, był ieſzcze utrzymywany) Bakałarz uczący dzieci młode piſać, czytać, i liczby w ięzyku Polſkim, i (gdzie ieſt zręczność) Niemieckim tak, iż gdzieby takowego Bakałarza nieutrzymywano, zwierzchność mieyſcowa będzie w obowiązku Bożnice zamykać i pieczętować do póty, i tyle razy, ile niepoſłuſzeńſtwo i zaniedbanie takowego Prawa doſtrzeże, czego dozor ogólny Kommiſsyom Porządkowym polecamy. Zlecamy przytym Kommiſsyi Edukacyiney, ażeby ſtoſowne do ich nauki wydać rozkazała Kſiążki, przykazuiąc Szkołom Publicznym i Akademiom przyimowania bez wſtrętu Zydów chcących w nich brać dalſzą Edukacyą w różnych Klaſsach.

9no. Ze Kahały Zydowſkie obciążone ſą długami Obywatelſkiemi, które póki ſpłacone niebędą, póty Narod Zydowſki ſam ſiebie zawſze uciſkać muſi, opłacaiąc ſię do Skarbu Publicznego, i do Kahałow na ſpłacenie długow, albo prowizyi, gdy zaś te długi opłacone zoſtaną, tenże Narod Zydowſki inſzym podatkom ulegać nie będzie, iak tylko Skarbowi Publicznemu należącym, do czego zmierzaiąc, lubo Konſtytucya

C 2 1764.

1764. i 1775. zaleciwszy Kommissyom Skarbowym wylikwidować wszystkie długi Kahałow Zydowskich, i na opłacenie tychże długow, wszystkie dochody Kahałow zweryfikować, i obrócić nakazały, a końcem przyśpieszenia takowey opłaty Kommissye Likwidacyine 1765. procenta do Trzech od Sta od Summ Kahalnych poumnieyszały, mimo iednak to wszystko Zwierzchności Kahałow dzieląc między siebie dochody swoie, długow Kahalnych niewiele opłaciły, a zdzierstwa Gminu przez Kahały trwaią zawsze, przeto nakazuiemy Kommissyom Skarbowym Oboyga Narodow, ażeby wszystkie długi Kahałow, Przykahałkow i Synagog w całym Kraiu, ogłosiwszy w przód Uniwersałami, do Woiewództw, Ziem, i Powiatow, o terminie, na który stawać, i Obligi swoie produkować Obywatele powinni, na nowo wylikwidować kazały, i Stanom Seymuiącym doniosły, wiele iest od Roku 1765. długow Kahalnych opłaconych, a wiele ieszcze do opłacenia zostaie, na których opłacenie Kommissye Skarbowe nietylko, że wszystkie dochody Kahalne zweryfikować, i onych Administracyą przez siebie ustanowić będą powinne, ale nadto, gdyby prędzey wszystkie te długi opłaconemi być mogły, naznaczamy, na ich uspokoienie po Złł: 1. na Rok, z każdey Zydowskiey głowy, Króre to pieniądze dwóma Ratami wybierane i wyexekwowane być powinny, Kommissye zaś Skarbowe Oboyga Narodow, tak Administracyą funduszow na umorzenie długow Zydowskich teraz oznaczonych urządzić powinny, ażeby te pieniądze, na nic innego obracane nie były, iak tylko na uspokoienie długow Kahalnych i opłacenie Procentów od nich, z których to pieniędzy Komis: Skar; oddzielne na każdym Seymie rachowaćsię i wiele opłacono długów, a wiele do opłacenia pozostaie, Stanom Seymuiącym donosić będą, pod rygorem na Kommissarzów w Prawie o umorzenie Długów Rzpltey opisanym. Likwidacyą takowych długów Kommissye Skarbowe w extrakadencyach swoich *in tractu* Roku następuiącego 1790. dopełnić są obowiązane, na utrzy-

manie

manie zaś osobney do tego Kancellaryi y Expensów na nią, gdyby Skarb Publiczny nieponosił uszczerbku, też Kommissye z dochodów Kahalnych Summę potrzebną, a z oszczędnością dobrze skombinowaną wyznaczą, y aż do spłacenia długow Kahalnych używać będą. Gdy zaś długi Kahalne opłacone zostaną, ten podatek po Złotemu z głowy, zniesiony będzie. W urządzeniu Administracyi Dochodów Kahalnych do opłacenia Długów należących, ieżeliby Kommissye Skarbowe uznały potrzebę Sądów Kahalnych Zydowskich, tedy one nieinaczey odtąd składać się maią, iak z dodaniem do nich iednego Chrześcianina od Zwierzchności mieyscowey każdego Kahału wyznaczać się maiącego, ktory sprawy dochodów Kahalnych tyczące się, razem z Zydami sądzić ma; ieżeliby zaś bez tych Sądow obeszło się, tedy Sądy Kahalne tylko do materyi Religii Zydowskiey należeć maią, iuż bez żadnego Chrześcianina.

10mo. Opłacaiąc długi Kahalne Kommissye Skarbowe, ten porządek zachowaią, iż naypierwey opłacą Summy od Kahałów skassowanemu Zakonowi Jezuitów należące y takowe Summy w Skarbie publicznym Oboyga Narodow ulokuią, a Procent od tych Summ płacić będą do tego fundusu, do ktorego Stany Seymuiące przeznaczą, niemniey spłacaiąc też Długi Kahalne Obywatelom Duchownym y Swieckim, a zachowuiąc w tym *prioritatem* Obligów, Summy takowe starać się będą wziąść do Skarbu Publicznego na procent, y temi Summami będą mogły opłacać choć w części zaciągnione na Skarb Rzpltey w teraźnieyszey potrzebie długi, od ktorych wyższy daleko Procent opłaca się, niżeli ten, ktory Kommissye Likwidatorskie od summ Kahalnych dla Obywatelow płacić naznaczyły. Nim zaś Kapitał ktoremu Obywatelowi oddany będzie, Procent każdemu należący, podług Dekretow Likwidatorskich, dochodzić ma.

11mo. Expensa według obrządkow Religii Zydowskiey na utrzymanie Bożnic y osob przy Boznicach, iakie są nieodbicie potrzebne, Kommissye Skarbowe Oboyga Narodow według miey-

D

ſca y potrzeb wyznaczą, y na to proporcyonalne quantum z dochodow Kahalnych poſtanowią, doſtrzegaiąc, aby y pod tym pretextem Religii niezoſtawić Kahałom ſpoſobności do uciſkania gminu przez wybieranie ſkładek: a co ſię tycze rożnych Zydowſkich opłat, iako to: do karbony Brackiey, od ławek w Bożnicach, Łaźni, Xiążek, Rayſkiego iabłka, y wynikaiącego ztąd dochodu, Kommiſſye Woiewodzkie maią w to wglądać, y takowego zdzierſtwa na zyſk prywatnych oſob niedopuſzczać, lecz te do adminiſtracyi dochodow Kahalnych na potrzeby tychże Kahałow y na opłacenie długow iść powinny.

12mo. Zeby zaś takowe względem uſpokoienia długow Zydowſkich Kommiſſyom Skarbowym Oboyga Narodow zlecone teraz rozrządzenia, niezdawały ſię uciążać Dziedzicow Miaſt Ziemſkich, odłużone Kahały maiących, zoſtawuiemy każdemu Dziedzicowi pod to urządzenie Kommiſſyine Miaſt własnych poddać niechcącemu, wolność oſwiadczenia ſię w Aktach Grodzkich *proprii diſtrictus*, y odeſłania takowego oświadczenia do Kommiſſyow Skarbowych *reſpecti-vè* Prowincyi, naydaley na dzień 1. Maia, Roku Naſtępuiącego 1790. Jż ſam ſię urządzeniem takowym co do wypłacenia długow na Kahale, (lub Synagodze iego będących) zatrudniać, y zaſpokoienia kredytorow doſtrzegać będzie, czyniąc razem zapewnienie, w iakim przeciągu czaſu długi te opłaci, używaiąc na to funduſzow Kahalnych y po złotemu z każdey głowy Zydow do ſwego Kahału należących, za odebraniem takowego oſwiadczenia Kommisſye Skarbowe w rozrządzenie tego Kahału wdawać ſię niebędą, lecz ieżeliby mimo te oświadczenie ſie Dziedzica, Wierzyciele od Kahału *in Tractu* wyznaczonego czaſu zaſpokoieni niebyli; Kommiſſye Skarbowe o takowe Obywatelſkie długi tychże Dziedzicow pozywać, y na wſzyſtkich onych Dobrach ſatysfakcyą dla kredytorow rozciągać będą.

13tio. Gdy Ubior Zydowſki wſzędzie po wſzyſtkich innych Państwach ieſt ſtoſowny do Kraiowego, u nas zaś Zydzi oboiey płci noſzą wcale

odmienny, a taki, który ftaie fię dla nichże famych narzędziem nieochędoftwa, y daie okazyą Pofpolftwu nafzemu do nienawiści y wzgardy tegoż Narodu, przeto temu wfzyftkiemu zaradzaiąc, nakazuiemy, ażeby wfzyfcy Zydzi i Zydówki nieinaczey, iak w ubiorze Polfkim lub innym w Kraiu przez Chrześcian używanym chodzili, ftofownie do zwyczaiu Prowincyi y mieyfc, w których żyią, tak co do fukni, iako też y obuwia, a ftofuiąc fię do Prawa *de Lege Sumptuaria,* ażeby żaden z Zydów y Zydówek nieużywał do ubioru materyi bławatnych, bogatych galonow y tego wfzyftkiego, co fię w własnym kraiu niefabrykuie, gdyż tym fpofobem rękodzieła y fabryki rozmnożą fię, z których Zydzi odbyt i dla fiebie i dla drugich mieć będą, zlecaiąc w tym dozór i karę konfifkaty Kommisfyom Woiewodzkim, gdyby zaś teraźnieyfze Prawo względem ubioru Zydowfkiego niebyło omylone, naznaczamy dzień normalny 1. Maia 1790 Roku do którego czafu galony Zydom y Zydowkom nofić będzie wolno, po tym zaś dniu nietylko nowych fporządzać, ale też y ftarych zatrzymywać niebędzie fię godziło, tak dalece, iż choćby fuknie te niebyły nofzone, lecz z galonami fchowane zoftały, a przez kogokolwiek doftrzeżone były, wyrokowi Prawa wyżey napifanego podlegać będą, za przekonaniem w Sądach Kommiffyi Porządkowey na rzecz Delatora y Sądowey Kaffy, dla tego nakazuiemy, ażeby Zydzi galony fwoie od fukni odiąwfzy one przedali, albo przefeynowali, bo tym fpofobem maiątek cyrkuluiący dla nich famych, y dla Kraiu pomnoży fię. Co fię zaś tycze kroiu fukni, ażeby był ftofowny do kraiowego, y gatunku maiących fię nofić materyi, exekucyą Prawa do dnia 1. Januarii 1791. R. przeciągamy od tego Prawa o kroiu fukni dla Zydów,

D2

wyłączaią się Rabini, Podrabinkowie Szkòlnicy, y Kaznodzieie przy Bòżnicach mieszkaiący, iako Obrządki Religii sprawuiący, ktòrym samym tylko, ubiór dotąd używany zachować wolno, lecz z materyi kraiowych; perły, korale, y inne kamienie, ktòre Zydowki zwyczaynie dotąd nosiły, y na dalszy czas nosić im wolno będzie, odrzuciwszy iednak Czerwone Złote y Dukaty przy nich wiszące, dla użycia ich do Cyrkulacyi pieniędzy. Co się zaś tycze ochędostwa w Domach Żydowskich, każdy z nich należeć będzie do przepisòw mieyscowych ogòlnych przez Kommissye Woiewodzkie utrzymywać się maiących.

Takowy Proiekt Reformy Zydów, Nayiaśnieyszym Seymuiącym Stanom do rozwagi y deliberacyi podaiąc, ręką własną podpisuię.

Mateusz Topor Butrymowicz,
Podstarosta, Miecznik y Poseł Powiatu Pińskiego.

SEJM

CZTEROLETNI

MOWY USTAWY

I PISMA

I

1788-89